

Resultaat van de excursies naar *Les Anciennes Briqueteries de Rome*, Durbuy, 2012–2017 (Lepidoptera)

Steve Wullaert

Samenvatting. Tijdens 14 excursies van de Werkgroep Bladmineerders van de Vlaamse Vereniging voor Entomologie naar het Natagora natuurreservaat *Les Anciennes Briqueteries de Rome* te Durbuy (LX) werden 855 soorten Lepidoptera vastgesteld. Dat is uitzonderlijk veel voor een 8 ha groot gebied middenin een ruimere omgeving van bewoning, akkers en versnipperde bosresten. Dit artikel bevat gegevens over de geologie en de geschiedenis van het gebied en een overzicht van de meest opmerkelijke soorten Lepidoptera.

Abstract. During 14 excursions of the Leaf Miners Working Group of the Flemish Entomological Society to the Natagora Nature Reserve *Les Anciennes Briqueteries de Rome* in Durbuy (LX), 855 species of Lepidoptera were recorded. That is exceptionally high for an 8 ha area in the middle of a spacious environment of habitation, fields and fragmented forest residues. This article provides data on the geology and history of the area and an overview of the most remarkable species of Lepidoptera.

Résumé. Au cours de 14 excursions du groupe de travail sur les mineurs de feuilles de la Société flamande d'entomologie dans la réserve naturelle de Natagora *Les Anciennes Briqueteries de Rome* à Durbuy (LX), 855 espèces de lépidoptères ont été identifiées. C'est exceptionnellement élevé pour une superficie de 8 ha au milieu d'un environnement plus large d'habitations, de champs et de vestiges forestiers fragmentés. Cet article fournit des données sur la géologie et l'histoire de la région et un aperçu des espèces les plus remarquables de lépidoptères.

Key words: Belgium — *Coleophora conspicuella* — *Eriopsela quadrana* — Faunistiek — Inventarisatie — *Lampropteryx otregiata* — *Syncopacma vinella* — *Trifurcula eurema*.

Wullaert S.: Weg naar Bijloos 15, 3530 Houthalen-Helchteren, Belgium. sw.demijnen@gmail.com

Inleiding

In de hoogtes van de “Ourthe Famennoise” bestaat de oppervlakkige bodem uit klei. Deze werd in het verleden ontgonnen voor het vervaardigen van baksteen. Verlaten in het begin van de jaren '80, werd dit gebied geleidelijk aan teruggegeven aan de natuur. De oude steenbakkerij van Rome is hiervan een mooi voorbeeld. Het huidige natuurreservaat, beheerd door Natagora Ourthe-Ambève, is gelegen in Rome, een klein gehucht van Petit-Han, ten zuiden van Durbuy (Fig. 1). Het reservaat is 8 ha groot (De Boeuf 2013) (Fig. 2).

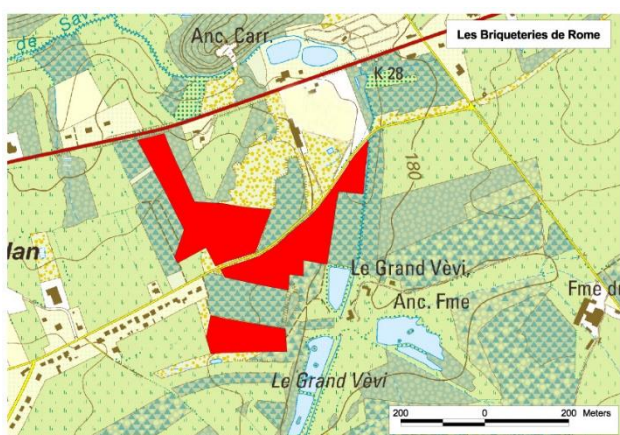

Fig. 1. De gebieden van het reservaat Les Anciennes Briqueteries de Rome.

Geologie

De ondergrond van het reservaat bestaat uitsluitend uit “schistes de Barvaux”, leisteen gevormd tussen 385 en 375 miljoen jaar geleden in het bovenste Devoon en Frasniaan. Deze laag is meestal paarsachtig gekleurd,

maar soms ook grijsgroen. De leisteenlaag in het natuurreservaat is ongeveer 100 m dik. Ten tijde van haar vorming lag de streek onder de waterspiegel, nagenoeg 25° ten zuiden van de evenaar. Het klimaat was warm. Het neerslaan van klei, zowel als de aanwezigheid van grote zee-fossielen, getuigen van een middelmatig diepe zee, van het type continentale plaat (De Boeuf 2013).

Fig. 2. Ingang van het domein van de Briqueteries de Rome. © Steve Wullaert.

Geschiedenis

Achille Durdu, destijds eigenaar van de grond in Rome, heeft deze zware leemgrond eerst als landbouwer bewerkt. Later kwam hij op het idee om deze grond te verwerken tot baksteen. Hij richtte het bedrijf op in 1921. Het werd later gesloten in 1981 en telde voorheen een veertigtal arbeiders. Na de sluiting bleef het gebied onbewaakt en diende tijdelijk als oefenterrein voor moto's en quads. Het terrein kwam in aanmerking voor “NATURA 2000” en de stad Durbuy, toen eigenaar van het

Fig. 3. Les Anciennes Briqueteries de Rome – De Oude Steenbakkerij van Rome ©Steve Wullaert.

terrein, verleende het beheer aan Natagora in 2008 (Fig. 4). Er werden tussen 2009 en 2013 belangrijke onderhoudswerken uitgevoerd op het terrein (De Boeuf 2013) (Figs 3, 11, 12).

Fig. 4. Réserve Naturelle onder beheer van Natagora. ©Steve Wullaert.

Soortenrijkdom

In 2012 kwamen wij met de Werkgroep Bladmineerders van de Vlaamse Vereniging voor Entomologie in beeld. We werden toen door † Léo De Boeuf en José Laboury uitgenodigd om met onze werkgroep het terrein te komen inventariseren. Na alle afbraakwerken van de fabriek, het verdwijnen van de

moto's en quads herstelde het terrein stilaan. Hier en daar waren nog treinrails te zien, maar meer dan dat niet. De eerste keer werden we begeleid door Léo en zijn vrouw Myriam. Ze toonden ons het kleine, maar o zo mooie, gebied en vertelden in geuren en kleuren waar het echt om gaat: het herstellen en behouden van deze kleine parel in Durbuy. Léo vertelde ons dat ze tot op dat moment in 2012 slechts een 50-tal soorten Lepidoptera op hun teller hadden staan, dat waren dan vooral dagvlinders en macro-nachtvlinders, van micronachtvlinders was toen nog geen sprake. Die 50 soorten is op zich niet zo veel als je bedenkt dat we met onze werkgroep in sommige gevallen tijdens goeie zomermaanden tegenaan de 400 soorten kunnen vinden in één en hetzelfde gebied! Tussen 2012 en 2017 zijn we in totaal 14 keer naar het natuurreservaat geweest met onze werkgroep. We vonden in totaal tijdens deze 14 inventarisaties maar liefst 855 verschillende soorten Lepidoptera wat uitzonderlijk veel is voor dit kleine gebied. 855 soorten, dat is 32% van alle dag- en nachtvlinders die in België voorkomen en dat op slechts 8 ha terrein! Het totaal aantal waargenomen exemplaren in die periode ligt op 17.896 stuks. Het aantal soorten per inventarisatie varieerde van 29 als laagste aantal tot 417 als het hoogste aantal waargenomen soorten door onze werkgroep. Gemiddeld vonden we minstens 150 soorten per inventarisatie. De totale aantallen lagen in de meeste gevallen vrij hoog, ze liepen uiteen van minstens 400 exemplaren tot een maximum van 4210 exemplaren waargenomen tijdens één inventarisatie (Fig. 5).

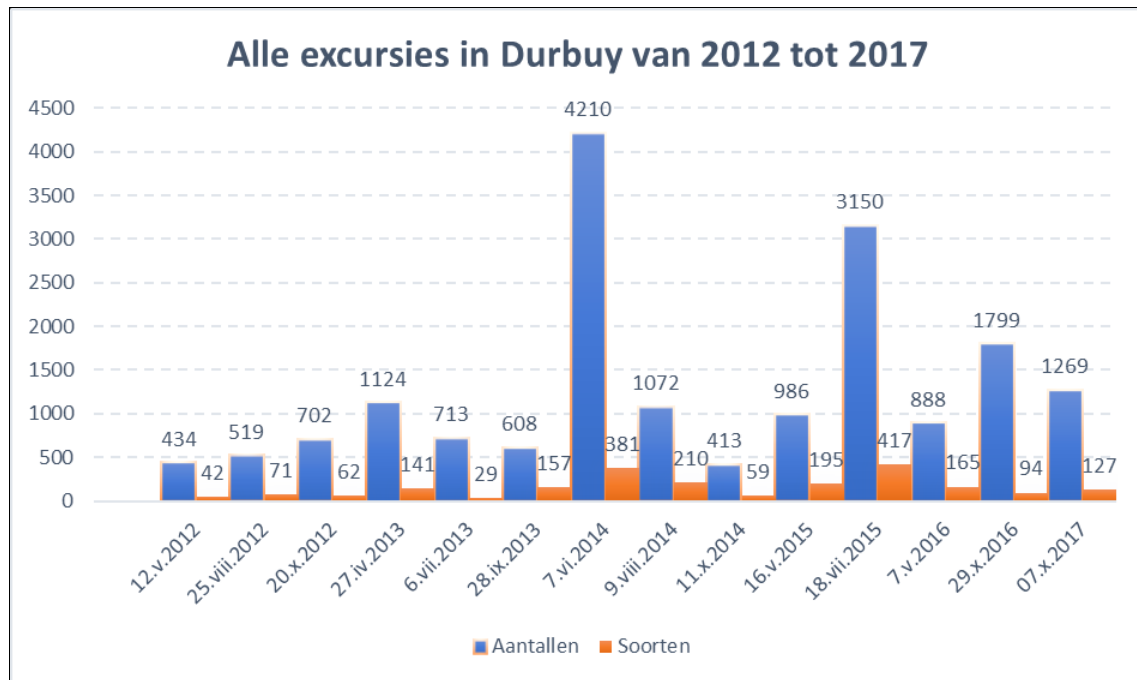

Fig. 5. Alle soorten en aantallen per excursie in Durbuy van 2012 tot en met 2017.

Nieuwe Belgische en herontdekte soorten

Tijdens deze 14 excursies noteerden we dus bijna 18.000 exemplaren van 855 verschillende soorten, waarvan 34 soorten dagvlinders en 821 soorten nachtvlinders. Daartussen zaten heel wat interessante soorten die uitgestorven werden gewaand of waarvan het tientallen jaren was geleden dat ze nog werden waargenomen in België. We vonden 33 soorten die nog nooit werden waargenomen in de provincie Luxemburg en 20 soorten waarvan het meer dan 35 jaar was geleden dat ze werden waargenomen in die provincie. Zelfs een handvol nieuwe soorten voor onze Belgische fauna konden we toevoegen door ons doorgedreven onderzoek in dit schitterende natuureservaat. De nieuwe provincie-waarnemingen waren op 12.v.2012: *Coleophora hemerobiella* (Scopoli, 1763) – fruitboomkokermot. Op 25.viii.2012: *Bucculatrix noltei* Petry, 1912 – bijvoetoglapmot, *Ectoedemia spinosella* (de Joannis, 1908) – sleedoornblaasmijnmot, *Caloptilia elongella* (Linnaeus, 1761) – bruine elzenstelmtot, *Phyllocnistis saligna* (Zeller, 1839) – wilgenslakkenspoormot en *Phyllonorycter klemanella* (Fabricius, 1781) – goudrugelzenvouwmot. Op 20.x.2012: *Coleophora potentillae* Elisha, 1885 – braamkokermot, *Coleophora argentula* (Stephens, 1834) – duizendbladkokermot, *Leucoptera lotella* (Stainton, 1859) – rolklaversneeuwmot en *Stigmella pyri* (Glitz, 1865) – perenbladmineermot. Op 27.iv.2013: *Coleophora calycotomella* Stainton, 1869 – bezembremkokermot. Op 6.vii.2013: *Argyresthia pruniella* (Clerck, 1759) – kersenpedaalmot en *Bucculatrix demaryella* (Duponchel, 1840) – berkenooglapmot. Op 7.vi.2014: *Nemapogon koenigi* Căpușe, 1967 – donker kroeskopje en *Perritia obscurepunctella* (Stainton, 1848) – kamperfoeliemineermot. Op 9.viii.2014: *Phyllonorycter cerasicolella* (Herrich-Schäffer, 1855) – kersenvouwmot,

Stigmella assimilella (Zeller, 1848) – ratelpopuliermineermot en *Stigmella hybnerella* (Hübner, 1813) – meidoornmineermot. Op 11.x.2014: *Ectoedemia argyropeza* (Zeller, 1839) – espenbladsteelmineermot. Op 16.v.2015: *Micropterix tunbergella* (Fabricius, 1787) – bossoermot, *Coleophora otidipennella* (Hübner, 1817) – vroege veldbieskokermot, *Coleophora paripennella* Zeller, 1839 – bronskokermot, *Coleophora trochilella* (Duponchel, 1843) – gestreepte bijvoetkokermot, *Coleophora follicularis* (Vallot, 1802) – koninginnekruiddkokermot, *Spuleria flavicaput* (Haworth, 1828) – geelkopmot en *Dichrorampha acuminatana* (Lienig & Zeller, 1846) – margrietwortelmot. Op 18.vii.2015: *Zelleria hepariella* Stainton, 1849 – essenmineermot, *Gypsonoma oppressana* (Treitschke, 1835) – zwarte populierenbladroller, *Epinotia cruciana* (Linnaeus, 1761) – fraaie oogbladroller en *Bryotropha senectella* (Zeller, 1839) – donkere mospalpmot. Op 7.v.2016: *Ocnerostoma friesei* Svensson, 1966 – voorjaarsnaaldkwastje en *Scrobipalpa obsoletella* (Fischer von Röslerstamm, 1841) – meldezandvleugeltje. De 20 soorten waarvan het al meer dan 35 jaar was geleden dat ze gemeld werden uit de provincie Luxemburg zijn: Op 12.v.2012: *Incurvaria pectinea* Haworth, 1828 – berkenbladsnijdermot. Op 20.x.2012: *Bucculatrix nigricomella* (Zeller, 1839) – margrietooglapmot en *Aspilapteryx tringipennella* (Zeller, 1839) – weegbreestelmtot. Op 6.vii.2013: *Anarsia spartiella* (Schrank, 1802) – bremscheutboorder en *Argyresthia albistria* (Haworth, 1828) – sleedoornpedaalmot. Op 28.ix.2013: *Paraswammerdamia albicapitella* (Scharfenberg, 1805) – witkraagduifmot en *Coleophora discordella* Zeller, 1849 – rolklaverkokermot. Op 7.vi.2013: *Mompha conturbatella* (Hübner, 1819) – wilgenroosjesscheutmot, *Denisia stipella* (Linnaeus, 1758) – vaal stamgastje, *Antispila metallella* (Denis & Schiffermüller, 1775) – grote kornoeljegaatjesmaker, *Eriocrania sparrmannella* (Bosc, 1791) – late purpermot

en *Coleophora conspicuella* Zeller, 1849 – knoopkruidkokermot. Op 16.v.2015: *Depressaria albipunctella* (Denis & Schiffermüller, 1775) – witstipplatlijfje en *Coleophora alcyonipennella* (Kollar, 1832) – metaalkokermot. Op 18.vii.2015: *Paraswammerdamia nebulella* (Goeze, 1783) – meidoornduifmot, *Recurvaria nanella* (Denis & Schiffermüller, 1775) – fruitpalpmot en *Gelechia sororculella* (Hübner, 1817) – haakpalpmot. Op 7.v.2016: *Eriopsela quadrana* (Hübner, 1813) – stuifmeelbladroller, *Parornix finitimella* (Zeller, 1850) – sleedoornzebramot en *Parornix torquillella* (Zeller, 1850) – fraaie zebramot (Wullaert 2020). Deze waarnemingen werden gecontroleerd met de lijst van De Prins & Steeman 2020. Verder in het artikel worden de nieuwe soorten voor België en een aantal zeer zeldzame soorten dieper toegelicht.

Trifurcula eurema (Tutt, 1899) – gebandeerde rolklavermineermot – nieuw gevonden voor de Belgische fauna op 28.ix.2013 (Fig. 6).

Tijdens een inventarisatie in Durbuy op 28.ix.2013 vonden we met de werkgroep een aantal bladmineerders op *Lotus corniculatus* (gewone rolklaver). De mijntjes op de bladeren van rolklaver waren bewoond door jonge rupsjes. Het was op dat moment nog niet geheel duidelijk om welke soort het ging omdat er op die waardplant nog een andere soort leeft. Uitkweken was de boodschap. Jammer genoeg lukte dat niet en gingen de rupsen dood. Gelukkig waren Camiel Doorenweerd en Erik van Nieukerken bereid om DNA-analyse te doen op deze dode rups (BOLD sample ID: RMNH.INS.30049) (Wullaert 2015), waardoor haar identiteit kon worden vastgesteld.

Fig. 6. *Trifurcula eurema* op *Lotus corniculatus* – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 28.ix.2013. © Steve Wullaert.

Syncopacma vinella (Bankes, 1898) – fraaie bandpalpmot – nieuw gevonden voor de Belgische fauna op 10.x.2012

Eind oktober 2012 vonden we met onze werkgroep verschillende samengesponnen bladeren van *Genista tinctoria* (verfbrem). De rupsen die tussen deze samengesponnen bladeren zaten werden meegenomen om uit te kweken. Dit lukte in eerste instantie niet. Het jaar daarop, eind september 2013, werden opnieuw rupsen aangetroffen en opnieuw werd geprobeerd deze uit te kweken. Deze keer lukte dat wel en na

microscopisch onderzoek van de genitaalstructuur van enkele van de uitgekomen exemplaren kon worden vastgesteld dat het ging om een nieuwe soort voor de Belgische fauna (Wullaert 2015) (Fig. 7).

Fig. 7. *Syncopacma vinella* op *Genista tinctoria* – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 10.x.2012. © Steve Wullaert.

Lampropteryx otregiata (Metcalf, 1917) – donkere walstrospanner – nieuw gevonden voor de Belgische fauna op 16.v.2016 (Fig. 8).

Tijdens een excursie in mei 2015 vingen we een exemplaar van deze soort. Het is zo dat de donkere walstrospanner heel gelijkaardig is aan de veel gewonere *Lampropteryx suffumata* (Denis & Schiffermüller, 1775) (fraaie walstrospanner), toch zagen we meteen dat het gevangen exemplaar er iets anders uitzag. Het werd meegenomen en microscopisch onderzocht om zeker te zijn. Nadien werd het inderdaad duidelijk dat dit de eerste vermelding was van deze toch wel zeer zeldzame soort in België (Wullaert 2015). De soort voedt zich met allerlei soorten *Galium*; zoals: *Galium palustre* (moeraswalstro), *G. uliginosum* (ruw walstro), *G. aparine* (kleefkruid), *G. sylvaticum* (boswalstro) en *G. saxatile* (liggend walstro) (Hausmann & Viidalepp 2012).

Fig. 8. *Lampropteryx otregiata* – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 16.v.2016. © Steve Wullaert.

Coleophora conspicuella Zeller, 1849 – knoopkruidkokermot – herontdekt in België op 07.vi.2014 (Fig. 9).

Tijdens een excursie op 7.vi.2014 vonden we verschillende kokers op *Centaurea jacea* (knoopkruid). Ook het daarop volgende jaar vonden we terug kokers van deze zeer zeldzame soort. Buiten de provincie Luxemburg werd deze soort ooit waargenomen in de provincie Namen, maar daarna werd ze nooit meer gezien. De rupsen maken een zwarte, licht gebogen schedekoker van 12 tot 15 mm groot. Deze is tweekleppig en heeft een mondhoek van 30 tot 45°. De motjes van deze soort vliegen in één generatie per jaar van eind juni tot in juli. (Emmet 1996).

Fig. 9. *Coleophora conspicuella* op *Centaurea jacea* – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 07.vi.2014. © Carina Van Steenwinkel.

Eriopsela quadrana (Hübner, 1813) – stuifmeelbladroller – herontdekt in België op 7.v.2016 (Fig. 10).

Tijdens een excursie op 7.v.2016 vonden we tijdens de nachtwoarnemingen één exemplaar dat we niet onmiddellijk thuis konden brengen. Achteraf werd het exemplaar gedetermineerd als *Eriopsela quadrana*. Na meer dan 110 jaar afwezigheid mogen we deze mooie, opvallende bladroller terug verwelkomen. Het was al van in 1906 geleden dat deze soort het laatst werd gemeld uit België (De Crombrugghe 1906). De rupsen van deze zeer zeldzame soort leven van *Succisa pratensis* (blauwe knoop) en *Solidago virgaurea* (echte guldenroede) (Razowski 2003).

Fig. 10. *Eriopsela quadrana* – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 07.v.2016. © Steve Wullaert.

Conclusie

Het mag duidelijk zijn dat het gebied Anciennes Briqueteries de Rome voor heel wat verrassingen gezorgd heeft. Wie had ooit gedacht dat een stukje natuur van 8 ha groot, gelegen tussen enerzijds landbouwvelden, kleine dorpjes en steeds kleiner wordende stukken bos, zo'n rijkdom aan soorten kon herbergen. Daarom is het noodzakelijk om, zelfs die kleine stukken natuur, te inventariseren en te behouden zodanig dat soorten Lepidoptera toch nog hun bepaald biotoop kunnen vinden om zich voort te planten. Ik ben er ook zeker van dat er uit dit schitterende gebied nog wel een aantal verrassingen uit de bus zullen komen tijdens de komende jaren. Meer info over de voorgaande excursies en fotoreeksen zijn steeds te vinden op de website www.bladmineerders.be of rechtstreeks naar de pagina van de excursieverslagen via <http://www.bladmineerders.be/nl/excursies>.

Dankwoord

Ik dank in eerste instantie wijlen Léo de Boeuf en zijn vrouw Myriam Cornet voor de begeleiding tijdens de eerste excursies. Ook hartelijk dank aan José Laboury die er telkenmale voor zorgde dat de toegang tot het reservaat gevrijwaard bleef zodanig dat wij steeds door konden rijden met de wagen tot aan de vangstplaatsen. Ook wil ik de conservator Didier Schrooten en Natagora bedanken voor deze kans en voor het verlenen van de nodige vergunningen. Ook dank aan iedereen die ons tijdens deze 13 excursies hebben vergezeld: André Verboven, Ben Steeman, † Bruno De Deken, Carina Van Steenwinkel, Chris Snyers, Chris Steeman, Christophe Kinet, Dan Sloodmaekers, Dries De Vreeze, Eef Thoen, Eva Andreu Drudis, Geertje Rylant, Guido De Prins, Jorgen Ravoet, Joris Elst, José Laboury, Jurate De Prins, Jurgen de Wolf, Kevin Scheers, Koen Lock, Kurt Boux, Léo Deboeuf, Maarten Schuurmans, Myriam Cornet, Philippe Vanmeerbeeck, Raphaël Lebrun, Regis Nossent, Theo Garrevoet, Tim Struyve, Willy De Prins, Wim Declercq, Wouter Mertens, Yvon Princen en Zoë Vanstraelen.

Fig. 11. Sfeerbeeld van een excursie – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 06.vii.2013. © Steve Wullaert.

Fig. 12. Sferbeeld van een excursie – Durbuy, Les Anciennes Briqueteries de Rome (LX), 07.v.2014. © Steve Wullaert.

Referenties

- De Boeuf L. 2013. *Les Anciennes Briqueteries de Rome – De l’argile à la brique ... et retour à la nature*. Contrat de Rivière Ourthe – “L’Ourthe, une nature riche et diversifiée” **7**: 27 pp.
- De Crombrugghe de Picquendaele 1906. Catalogue raisonné des microlépidoptères de la Belgique. — *Mémoires de la Société entomologique de la Belgique* **13**: 1–172.
- De Prins W. & Steeman C. 2003–2021. *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium*. — [Home - Catalogue of the Lepidoptera of Belgium \(biodiversity.be\)](http://Home - Catalogue of the Lepidoptera of Belgium (biodiversity.be)) (bezocht op 20 december 2020).
- Emmet A. M., Langmaid J. R., Bland K. P., Corley M. F. V. & Razowski J. 1996. *The moths and butterflies of Great Britain and Ireland Volume 3 Yponomeutidae – Elachistidae*. — Harley books, Great Horkeley, 452 pp.
- Hausmann A. & Viidalepp J. 2012. Larentiinae I. — In: (Hausmann A. (Ed.), *The Geometrid Moths of Europe 3*. — Apollo Books, Vester Skerninge, 743 pp.
- Razowski J. 2003. *Tortricidae of Europe, Vol. 2 (Olethreutinae)*. — František Slamka, Bratislava, 301 pp.
- Wullaert S. 2020. Bladmineerders. Vlaamse Vereniging voor Entomologie. — www.bladmineerders.be (bezocht op 20 december 2020).
- Wullaert S. 2015. *Melding van minerende en andere zeldzame Lepidoptera in België met 10 nieuwe soorten voor de Belgische fauna* (Nepticulidae, Tineidae, Gelechiidae, Momphidae, Tortricidae en Cosmopterigidae). — *Phegea* **43**(3): 50–63.